

DĀVANU PIEŅEMŠANAS IEROBEŽOJUMI

Informācija valsts amatpersonām

RĪGA

DĀVANU PIENĒMŠANAS IEROBEŽOJUMI

Informācija valsts amatpersonām

SATURS

Ievads.....	4
Kas ir dāvana likuma izpratnē?	6
Ar ko dāvana atšķiras no kukuļa?.....	8
Dāvanu pieņemšanas ierobežojumi, pildot amata pienākumus	9
Dāvanu reģistrēšanas kārtība	10
Dāvanu pieņemšanas ierobežojumi ārpus amata pienākumu pildīšanas	11
Starptautiskie dokumenti par amatpersonu ētiskas rīcības nosacījumiem dāvanu pieņemšanā	13
Dāvanu pieņemšanas ierobežojumi ārvalstīs	15
Kā novērst iespējamo interešu konfliktu?	17
Reakcija uz dāvanu piedāvājumiem, jeb kā pateikt „Nē!”	18
Atbildība par dāvanu pieņemšanas ierobežojumu pārkāpšanu	20
Jautājumi pašpārbaudei	22

IEVADS

Latvijā, tāpat kā citās demokrātiskās sabiedrībās, valsts amatpersonām ir noteikti dāvanu pieņemšanas ierobežojumi, kuru mērķis ir nodrošināt, lai valsts un pašvaldību iestāžu darbinieki strādātu sabiedrības kopīgajam labumam, nevis privāto interešu vadīti.

Valsts amatpersonai jāpieņem lēmumi objektīvi un taisnīgi, ne ar kādām darbībām neapšaubot savas rīcības neitralitāti. Turpretī dāvanu pieņemšana var radīt iespaidu, ka darbinieks rīkojas dāvinātāja interesēs, un tādējādi mazināt uzticēšanos publiskajai pārvaldei kopumā.

Apmaiņa ar dāvanām kā sociāla parādība ir pazīstama kopš seniem laikiem. Dāvanu pasniegšana tiek praktizēta kā cieņas izrādīšanas, labvēlīgas attieksmes iegūšanas un pozitīvu attiecību nodibināšanas veids. Sabiedrībās, kurās tikai nesen izveidojušās modernas publiskās administrācijas institūcijas, bet iepriekš ir dominējušas tradicionālas, uz radniecību balstītas attiecības, joprojām uzskata, ka pie vietējās varas pārstāvjiem jāierodas ar dāsnu dāvinājumu, lai veicinātu sev labvēlīga lēmuma pieņemšanu. Demokrātiskās valstīs, rūpējoties par to, lai atsevišķu personu privātās intereses neietekmētu publisko administrāciju, amatpersonām tiek noteikti dāvanu pieņemšanas ierobežojumi.

Privātajā dzīvē dāvanas parasti cits citam pasniedz radnieki vai draugi,

lai apsveiktu, paustu pateicību, izrādītu simpātijas vai draudzīgu attieksmi. Publiskajā jomā dāvanām var būt cita nozīme un ir jāņem vērā to pieņemšanas iespējamās negatīvās sekas. Dāvana valsts iestādes darbiniekam var kļūt gan par piemiņas lietu, gan pateicību par palpojumu vai arī par lēmuma ietekmēšanas līdzekli.

Zinātniskie pētījumi ir pierādījuši, ka dāvanas ietekmē cilvēku uzvedību¹. Pieņemtais labums rada cilvēkā saistību sajūtu un rodas vēlme atmaksāt, pateikties. Pat nelielas vērtības priekšmeti ietekmē cilvēku objektivitāti, vērtējot dāvinātāja lūgumus un prasības, un tas, kurš ir pieņēmis dāvanu, var to pat neapzināties.

Jāatceras, ka uzņēmējdarbībā dāvanu pasniegšana ir viens no mārketinga paņēmieniem, kura mērķis ir veicināt darījumus, preču noietu vai lai iedraudzētos ar vērtīgiem klientiem.

Ir jāņem arī vērā, kādu iespaidu dāvanas saņemšana rada apkārtējos. Sabiedrības pārstāvjiem vai darba kolēģiem var rasties šaubas par valsts amatpersonas, kura ir pieņēmusi dāvanu, godprātību pienākumu izpildē. Var veidoties priekšstats, ka uzdāvinātā manta ir atlīdzība par veikto vai iespējamo darbību vai bezdarbību dāvinātāja interesēs.

Amatpersonai un iestādei ir svarīgi saglabāt uzticību valsts pārvaldei, tādēļ jāizvairās no jebkuras darbības, kas varētu radīt iespaidu, ka pieņemtais lēmums ir bijis neobjektīvs.

¹ Piem., Katz, D., Caplan A.L. and Merz J.F. 2003. „All gifts large and small”. American Journal of Bioethics, vol. 3, pp. 39-46; Dana, J., Loewenstein, G. 2003, “A social science perspective on gifts to physicians from industry”. Journal of the American Medical Association, vol. 290(2), pp. 252-255.

KAS IR DĀVANA LIKUMA IZPRATNĒ?

Dāvanu pieņemšanas ierobežojumi valsts amatpersonām ir noteikti likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (turpmāk tekstā – Likums). Likums definē, kas ir DĀVANA,² un nosaka, kādos gadījumos tās drīkst pieņemt un kādos nedrīkst.

Termina „DĀVANA” skaidrojums:

DĀVANA ir jebkurš mantisks vai citāda veida labums (tai skaitā pakalpojumi, tiesību piešķiršana, nodošana, atbrīvošana no pienākuma, atteikšanās no kādas tiesības, kā arī citas darbības, kuru rezultātā rodas kāds labums), kura tiešs vai netiešs guvējs ir valsts amatpersona.³

Par DĀVANĀM ir uzskatāmas ne tikai priekšmetiskas vai materiālas vērtības, piemēram, preces vai nauda, bet arī dažāda veida darījumi, kuros amatpersona gūst kādu labumu vai priekšrocības. Tādi labumi varētu būt, piemēram, apmaksāts ārzemju ceļojums, studiju maksas segšana amatpersonai vai tās tuviniekam, dzīvokļa remonts vai ēkas būvniecība, parāda vai kredītsaistību segšana vai atteikšanās no tiesībām uz parādu, preces pārdošana vai nekustamā īpašuma nomas tiesību nodošana par pazeminātu vērtību, kas nav vispārējā tirgus piedāvājums, atteikšanās no pretendēšanas konkursā, kurā piedalās arī valsts amatpersona.

Valsts amatpersona var būt netiešs labuma guvējs arī tad, ja DĀVANU saņem vai izmanto ar viņu personiski saistīts cilvēks, piemēram, viņa radnieks vai laulātais.

² DĀVANA – termins „dāvana” Likuma izpratnē

³ Likuma 13. panta otrā daļa

Par DĀVANU Likuma izpratnē **nav uzskatāmi**:

- 1) ziedi;
- 2) suvenīri, grāmatas vai reprezentācijas priekšmeti, ja no vienas personas gada laikā saņemto suvenīru, grāmatu vai reprezentācijas priekšmetu kopējā vērtība naudas izteiksmē nepārsniedz vienas minimālās mēnešalgas apmēru;⁴
- 3) apbalvojumi, balvas vai godalgas, kuru pasniegšana paredzēta ārējos normatīvajos aktos;
- 4) jebkuri labumi un garantijas, ko valsts amatpersonai, pildot amata pienākumus, normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nodrošina valsts vai pašvaldības institūcija, kurā attiecīgā persona pilda amata pienākumus;
- 5) pakalpojumi un dažāda veida atlaides, ko piedāvā komercsabiedrības, individuālie komersanti, kā arī zemnieku un zvejnieku saimniecības un kas ir publiski pieejamas.

Stingri DĀVANU pieņemšanas ierobežojumi attiecas tikai uz tiem labumiem, kas Likuma izpratnē ir uzskatāmi par DĀVANĀM. Likums neaizliedz darba pienākumu pildīšanas laikā pieņemt ziedus, nelielas vērtības suvenīrus, grāmatas vai reprezentācijas priekšmetus, jo likuma izpratnē tie netiek uzskatīti par DĀVANĀM.

Tomēr ikvienam valsts vai pašvaldības iestādes darbiniekam, kurš pieņem lēmumus, kas ir saistoši citām personām, veic uzraudzības, kontroles vai izmeklēšanas funkcijas vai arī sniedz pakalpojumus, ir jāapzinās, ka viņš pārstāv publisko varu, par ko saņem atalgojumu. Ētisku apsvērumu dēļ būtu jāatsakās no jebkādam veltēm, tai skaitā suvenīriem vai konfekšu kārbām, kuru dēļ var tikt apšaubīta pieņemtā lēmuma objektivitāte un amatpersonas neitralitāte.⁵

Ja jums tiek pasniegts suvenīrs, piemēram, nelielas vērtības pildspalva vai kalendārs ar iestādes vai organizācijas simboliku, likums neaizliedz to pieņemt, bet ir jāizvērtē, vai turpmāk nevajadzēs veikt ar amata pienākumu pildīšanu saistītas darbības, kas varētu skart dāvinātāja intereses.

⁴ 2007. gadā – 120 Ls, no 2008. gada – 160 Ls

⁵ Skat. Likuma 22. panta otro daļu

AR KO DĀVANA ATŠĶIRAS NO KUKUĻA?

Atkarībā no apstākļiem viens un tas pats mantiskais labums var tikt uzskatīts vai nu par dāvanu, vai par kukuļi.

Kā dāvanu atšķirt no kukuļa? Dāvanas pieņemšana atšķirībā no kukuļņemšanas parasti nerada krimināltiesiskas sekas, izņemot gadījumu, kad, pieņemot dāvanu, ir rupji un apzināti pārkāpti valsts amatpersonai

noteiktie ierobežojumi. Kukulis atšķirībā no dāvanas ir darbības – kukuļošana – sastāvdaļa. Viena no kukuļošanas noteicošajām pazīmēm ir tā, ka nepelnīts labums vai tā piedāvājums tiek piesolīts vai dots, lai valsts amatpersona, izmantojot dienesta stāvokli, veiktu vai neveiktu konkrētu darbību devēja vai piedāvātāja interesēs. Citiem vārdiem,

kukuļdevējam ir savtīga interese ar piedāvātā labuma palīdzību konkrētā veidā ietekmēt darbinieka rīcību. Kukuļošanā svarīgs apstāklis ir arī tas, ka amatpersona apzināti pieņem neatļauto labumu kādas darbības veikšanai vai neveikšanai.

Ir svarīgi apzināties labuma piedāvātāja motīvus. **Ja rodas aizdomas, ka dāvana var radīt saistības pret dāvinātāju un vēlāk ietekmēt pienākumu pildīšanu, to nedrīkst pieņemt.**

DĀVANU PIEŅĒMŠANAS IEROBEŽOJUMI, PILDOT AMATA PIENĀKUMUS

Likums nosaka DĀVANU pieņemšanas ierobežojumus:

- pildot valsts amatpersonas pienākumus;
- ārpus valsts amatpersonas pienākumu pildīšanas.

Amata pienākumu pildīšana ir tādu darbību veikšana, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem, amata aprakstu vai darba līgumu valsts amatpersonai noteikta par pienākumu vai tiesībām.

Pildot amata pienākumus, valsts amatpersona var pieņemt DĀVANAS, kuras pasniedz:

- ārvalstu delegācija vai oficiāla amatpersona Latvijas valsts amatpersonai diplomātiskajā protokolā noteiktajā kārtībā (diplomātiskās dāvanas);
- ārvalstu amatpersonas Latvijas valsts amatpersonām oficiālo vai darba vizišu laikā Latvijā;
- ārvalstu delegācijas vai amatpersonas valsts, oficiālo vai darba vizišu laikā ārvalstīs;
- ārvalstu amatpersonas Latvijas Republikas diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās strādājošajām valsts amatpersonām;
- valsts amatpersonai kā valsts vai pašvaldības institūcijas pārstāvim valsts svētkos, atceres un atzīmējamās dienās, kas noteiktas likumā „Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām”;
- valsts amatpersonai tā valsts vai pašvaldības institūcija, kurā attiecīgā persona pilda amata pienākumus.⁶

Citos gadījumos amatpersona, pildot amata pienākumus, nav tiesīga pieņemt DĀVANU.

⁶ Likuma 13¹. panta pirmā daļa

Visas pieņemtās DĀVANAS kļūst par iestādes īpašumu, izņemot gadījumu, kad to pasniedz valsts vai pašvaldības institūcija, kurā šī valsts amatpersona strādā.

Tām valsts amatpersonām, kas pārstāv valsts vai pašvaldības kapitāla daļu turētāju kapitālsabiedrībā, pilnvaru pildīšanas laikā, kā arī divus gadus pēc šo pienākumu pildīšanas beigām, ir aizliegts pieņemt DĀVANAS no attiecīgās kapitālsabiedrības un tās pārvaldes institūcijas locekļiem.⁷

DĀVANU REĢISTRĒŠANAS KĀRTĪBA

Likums nosaka DĀVANU, kuras kļūst par valsts vai pašvaldības iestādes īpašumu, reģistrācijas, novērtēšanas, izmantošanas un izpirkšanas kārtību.

Diplomātiskās dāvanas, proti, tās, kuras ir pasniegusi ārvalstu delegācija vai oficiāla amatpersona Latvijas valsts amatpersonai diplomātiskajā protokolā noteiktajā kārtībā, reģistrē Ārlietu ministrijas Vienotā valsts protokola reģistrā, un par to izmantošanu lemj ārlietu ministrs. Ja diplomātisko dāvanu ir pieņēmis pats ārlietu ministrs, par tās izmantošanu lemj Ministru prezidents.

Pārējās DĀVANAS, kuras valsts amatpersona ir pieņēmusi, pildot amata pienākumus, ir jāreģistrē institūcijas izveidotā speciālā reģistrā un tās ir uzskatāmas par institūcijas īpašumu.

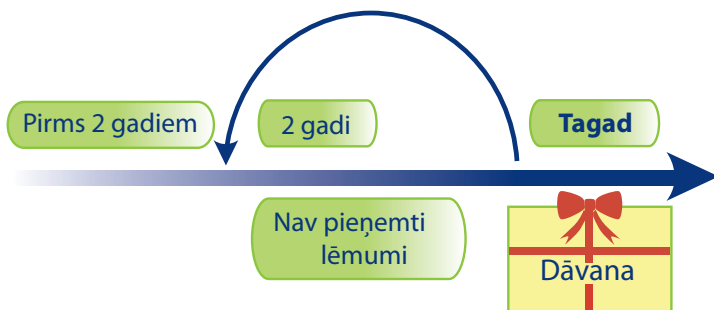
⁷ Likuma 13¹. panta otrā daļa

DĀVANU PIEŅĒMŠANAS IEROBEŽOJUMI ĀRPUS AMATA PIENĀKUMU PILDĪŠANAS

Lai nerastos priekšstats, ka ar dāvanām ir bijis iespējams ietekmēt valsts amatpersonas lēmumu dāvinātāja interesēs, ir noteikti DĀVANU pieņemšanas ierobežojumi arī ārpus amata pienākumu pildīšanas.

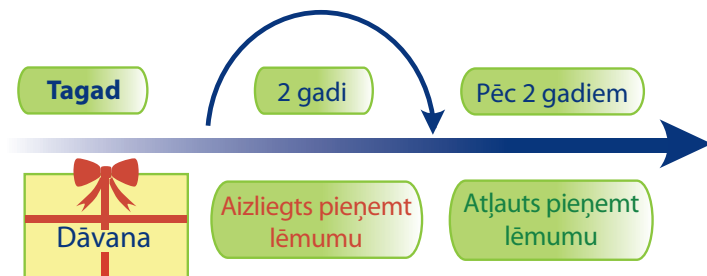
Ārpus valsts amatpersonas amata pienākumu pildīšanas ir atļauts pieņemt DĀVANAS tikai tad, ja attiecībā uz dāvinātāju valsts amatpersona divu gadu laikposmā pirms DĀVANAS saņemšanas nav izdevusi administratīvo aktu vai veikusi uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas, kā arī slēgusi līgumus vai veikusi citas ar amata pienākumu pildīšanu saistītas darbības.

1. Zīmējums

Ja valsts amatpersona ārpus amata pienākumu pildīšanas ir pieņēmusi DĀVANU no fiziskajām vai juridiskajām personām, divus gadus pēc dāvanas pieņemšanas tā nav tiesīga izdot administratīvo aktu vai veikt uzraudzības, kontroles, izziņas un sodīšanas funkcijas attiecībā uz dāvanas devēju.⁸

2. Zīmējums

⁸ Likuma 13². panta otrā daļa

Kopš 2007.gada jūnija Likumā vairs nav noteikta DĀVANAS maksimālā vērtība, kuru ir pieļaujams pieņemt no fiziskajām vai juridiskajām personām ārpus amata pienākumu pildīšanas.

Korupcijas riskam visvairāk pakļautās funkcijas publiskajā pārvaldē ir:

- administratīvo aktu izdošana,
- citu fizisku vai juridisku personu, tai skaitā padoto darbinieku uzraudzība vai kontrole,
- tiesību aizsardzības iestādēs veiktās izmeklēšanas vai pārbaudes,
- par likumpārkāpumiem vainīgo personu saukšana pie atbildības un sodīšana,
- rīcība ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu resursiem, dažāda veida līgumu slēgšana.

Šo pienākumu pildītāji ir pilnvaroti valsts vārdā pieņemt ārēji saistošus lēmumus, kas ietekmē vai var ietekmēt fiziskas personas dzīvi vai darbu, juridiskas personas darbību, mantisko stāvokli un tamlīdzīgi. Tādēļ viņu labvēlības panākšana var būt ļoti svarīga ieinteresētajai pusei, kas var mēģināt izmantot arī neatļautus ietekmēšanas paņēmienus, tai skaitā dāvanu piedāvāšanu ārpus darba laika un telpām.

STARPTAUTISKIE DOKUMENTI PAR AMATPERSONU ĒTISKAS RĪCĪBAS NOSACĪJUMIEM DĀVANU PIEŅĒMŠANĀ

Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācijā dalībvalstīm par amatpersonu rīcības kodeksiem⁹ ir ietverti panti par dāvanu pieņemšanas ierobežojumiem valsts amatpersonām. Rekomendācija tika apstiprināta kā paraugs amatpersonu rīcības kodeksiem un tā ir jāņem vērā, izstrādājot attiecīgus normatīvos aktus. Dalībvalstu amatpersonas tiek aicinātas nepieņemt dāvanas, kā arī nepieļaut labumu piedāvājumus amatpersonu radniekiem vai draugiem, ja tas var ietekmēt dienesta pienākumu objektīvu pildīšanu vai var radīt iespaidu par valsts amatpersonas rīcību dāvinātāja interesēs.

- 1. Valsts amatpersona nedrīkst pieprasīt vai pieņemt dāvanas, pakalpojumus, viesmīlības piedāvājumus vai jebkādas citas priekšrocības sev, savai ģimenei, tuviem radniekiem, draugiem un personām vai organizācijām, ar ko tai ir vai ir bijušas darījumu vai politiskās attiecības, kas var ietekmēt vai par kurām varētu uzskatīt, ka tās ietekmē amatpersonas godīgumu, vai ko varētu uzskatīt par atalgojumu, kas saistīts ar tās pienākumiem. Tas neattiecas uz vispārpieņemto viesmīlību un nelielām dāvanām.*
- 2. Ja valsts amatpersonai ir šaubas, vai tā var pieņemt dāvanu vai viesmīlības piedāvājumu, tai jālūdz augstākstāvošas amatpersonas viedoklis.¹⁰*

Rekomendācijas paskaidrojuma rakstā ir uzsvērts, ka valsts amatpersona, īstenojot savus pienākumus, **nekad nedrīkst pieņemt tādas dāvanas, kas ir reāls vai šķietams atalgojums par tās rīcību vai bezdarbību.** Ir svarīgi saglabāt pilsoņu uzticību valsts pārvaldes objektivitātei. Šo

⁹ Pilns nosaukums: Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija dalībvalstīm Nr. R (2000) 10 par amatpersonu rīcības kodeksiem. Rekomendācija ir pārtulkota latviešu valodā un atrodama Biroja mājaslapā internetā

¹⁰ Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija dalībvalstīm Nr. R (2000) 10 par amatpersonu rīcības kodeksiem, 18. pants. Rekomendācija neattiecas uz ievēlētām valsts amatpersonām.

uzticību grautu pat tas, ja pilsoņi redzētu vai ja tiem rastos iespaids, ka valsts amatpersonas, kam alga ir jāsaņem no valsts budžeta, par savu pienākumu veikšanu saņem kompensāciju no privātpersonām.

Par tādām dāvanām, ko ir pieļaujams pieņemt, tiek uzskatīti, piemēram, pieticīgi ēdiena un dzērienu piedāvājumi, kalendāri, lētas pildspalvas, reklāmas materiāli, nelieli biroja piederumi u.tml..

Pat tad, ja piedāvātā labuma vērtība ir zemāka par likumā noteikto, kuru nepārsniedzot dāvanu vai ielūgumu drīkst pieņemt, ne vienmēr tas var būt pareizais kritērijs dāvanas pieņemšanai.

Valsts amatpersonai ir jāapzinās, ka pastāv iespēja, ka pat parasti atļautas priekšrocības noteiktos apstākļos var radīt interešu konfliktu. Tāpēc **atkārtotas dāvanas vai ielūgumi, pat ja tiem ir zema vērtība, var ietekmēt amatpersonas objektivitāti tās pienākumu veikšanā.**¹¹

¹¹ Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija dalībvalstīm Nr. R (2000) 10 par amatpersonu rīcības kodeksiem, Paskaidrojuma raksts, 83., 84.punkti

DĀVANU PIENĒMŠANAS IEROBEŽOJUMI ĀRVALSTĪS

Zviedrijas Krimināllikumā atbildība gan par kukuļa, gan par citu neatļauto labumu (tai skaitā dāvanu) pieņemšanu paredzēta vienā un tajā pašā pantā. Ar kukuli tiek saprasts mantisks labums, kas tiek dots vai pieņemts, lai persona veiktu vai neveiktu konkrētas darbības kukuļdevēja interesēs. Ar neatļauto labumu saprot jebkuru labumu, ko saņem amatpersona sakarā ar dienesta pienākumu pildīšanu, pat ja nevar pierādīt, ka amatpersonai bija jāveic konkrētas darbības par tā saņemšanu. Par šādu rīcību darbinieku var sodīt ar naudassodu vai ar brīvības atņemšanu līdz sešiem gadiem. Labumu neatzīst par nelikumīgu, ja tā vērtība ir zema (Krimināllikumā konkrēta naudas summa netiek minēta) vai tā pasniegšanas motīvs ir cieņas vai pieklājības apliecinājums, piemēram, ziedi vai šokolādes konfektes svētkos.¹²

Austrālijā Jaunās Dienvidvelsas pavalstī dāvanu pieņemšanas ierobežojumus nosaka institūciju ētikas kodeksos. Šīs pavalsts Neatkarīgās pretkorupcijas komisijas izstrādātajās rekomendācijās norādīts, ka visos valsts iestāžu ētikas kodeksos attiecībā uz dāvanu pieņemšanu ir jāparedz, ka valsts amatpersonām ir aizliegts pieprasīt dāvanas vai labumus un pieņemt dāvanas naudā. Pirms pieņemt dāvanu publiskās pārvaldes darbiniekiem ir vienmēr jāpārdomā, kāda ir piedāvātā labuma vērtība un kādi ir dāvinātāja motīvi. Maksimālā labuma vērtība, ko drīkst pieņemt, ir 25-50 Austrālijas dolāri. Valsts amatpersonām var būt atļauts pieņemt dāvanā lētas kancelejas preces, šokolādes konfektes, ziedus, lēta vīna pudeli. Lietas, kuras nedrīkst pieņemt, ir piemēram, biļetes uz sporta vai izklaides pasākumiem, mākslas darbus, juvelierizstrādājumus, tūrisma brauciena ceļazīmes.¹³

¹² Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 230. lpp.

¹³ Independent Commission Against Corruption. Managing Gifts and Benefits in the Public Sector. Toolkit. June, 2006

Amerikas Savienotajās Valstīs dāvanu pieņemšanas ierobežojumi noteikti federālajos *Ētiskas uzvedības standartos izpildvaras darbiniekiem*, kas ir saistoši visiem izpildvaras iestādēs strādājošajiem. Kodeksā ir teikts, ka valsts iestādes darbinieks nedrīkst pieprasīt vai pieņemt dāvanas, kuras viņam pasniedz sakarā ar dienesta pienākumu pildīšanu. Kodeksā tiek uzsvērts, ka ir aizliegts pieņemt dāvanas no personām, attiecībā uz kurām iestāde veic kontroles funkcijas, vai kuras kārtā kādus jautājumus vai risina problēmas iestādēs vai kuras vēlas nodibināt jebkādas attiecības ar iestādi. Izņēmumi ir dāvanas, kuru vērtība ir 20 ASV dolāri vai zemāka. No vienas personas gada laikā pieņemto dāvanu vērtība nedrīkst pārsniegt 50 ASV dolārus.¹⁴

Lietuvā dāvanu pieņemšanas ierobežojumus valsts amatpersonām nosaka vairāki likumi, ieskaitot Civillikumu un Kriminālo kodeksu. Poliņķiem, centrālās publiskās administrācijas un pašvaldību darbiniekiem ir aizliegts tieši vai netieši pieņemt dāvanas, naudu vai pakalpojumus saistībā ar viņu oficiālo statusu vai amata pienākumu pildīšanu. Ja amatpersona pretlikumīgi pieņem dāvanu, tā var tikt saukta pie kriminālatbildības. Valsts amatpersona var pieņemt diplomātisko dāvanu, ja tas ir saskaņā ar „starptautisko protokolu un tradīcijām”. Ja diplomātiskās dāvanas vērtība pārsniedz vienu minimālo mēnešalgu, tā ir jāreģistrē viena mēneša laikā.

¹⁴ Standards of Ethical Conduct for Employees of the Executive Branch. – 5 C.R.F. Part 2635

KĀ NOVĒRST IESPĒJAMO INTEREŠU KONFLIKTU?

Likuma 22.pantā „Valsts amatpersonu uzvedības (ētikas) noteikumi” ir noteikts, ka valsts amatpersona atsakās no tās amata pienākumu veikšanas vai valsts amatpersonas amata savienošanas visos gadījumos, kad ētisku apsvērumu dēļ varētu tikt apšaubīta tās darbības objektivitāte un neitralitāte.¹⁵

Ir iespējama situācija, kad valsts amatpersona ir pieņēmusi dāvanu ārpus darba pienākumu pildīšanas no kādas fiziskās vai juridiskās personas un divu gadu laikā pēc dāvanas pieņemšanas tai ir jāpieņem lēmums attiecībā uz šo fizisko vai juridisko personu.

Šāda situācija var liecināt par interešu konflikta pastāvēšanu, jo nekādi ārēji apstākļi nedrīkst ļaut apšaubīt pieņemtā lēmuma objektivitāti. Valsts amatpersonai šādā gadījumā ir jārikojas atbilstoši Likuma 21.pantam „Valsts amatpersonas pienākumi”, proti, nekavējoties rakstveidā jāsniedz informācija augstākai valsts amatpersonai vai koleģiālai institūcijai par iespējamu personisko ieinteresētību vai ētiskiem aspektiem tādas darbības veikšanā, kura ietilpst tās pienākumos. Augstākai valsts amatpersonai vai koleģiālajai institūcijai, saņemot šādu informāciju, jāuzdod attiecīgās valsts amatpersonas funkciju izpilde citai valsts amatpersonai.¹⁶

Amatpersonām ir jāizvērtē, vai ir ētiski pieņemami veikt ar amata pienākumu pildīšanu saistītas darbības (līgumu slēgšana, uzraudzība, kontrole u.tml.) attiecībā uz personām, no kurām ir saņemti labumi, kas likuma izpratnē nav dāvanas, piemēram, suvenīri vai prezentācijas priekšmeti. To kopējā vērtība naudas izteiksmē gada laikā var nepārsniegt valstī noteiktās vienas minimālās algas apmēru, tomēr apstākļos, kad dāvanas tiek pasniegtas regulāri vai atkārtoti, arī šādu priekšmetu pieņemšana var ietekmēt lēmumu un darbību objektivitāti un neitralitāti. Tāpēc valsts amatpersonai būtu jāapsver iespēja ētisku apsvērumu dēļ atteikties no dienesta funkciju pildīšanas attiecībā uz personām, no kurām saņemti jebkādi labumi.

¹⁵ Likuma 22. panta otrā daļa

¹⁶ Likuma 21. panta otrā daļa

REAKCIJA UZ DĀVANU PIEDĀVĀJUMIEM, JEB KĀ PATEIKT „NĒ!”

Valsts amatpersonām ir jābūt gatavām, ka tām var piedāvāt dāvanas, kuras nav atļauts pieņemt, un jāzina, kā rīkoties šādos gadījumos.

- Ja apmeklētāji vai klienti piedāvā dāvanu (priekšmetu, pakalpojumu), šāds piedāvājums ir pieklājīgi, bet strikti jānoraida.

Dāvanas piedāvātājam var pateikties par vēlmi izrādīt pateicību vai labvēlību un ir jāpaskaidro, ka valsts amatpersonai nav atļauts pieņemt dāvanas, pildot amata pienākumus, jo valsts vai pašvaldība tai maksā algu par neatkarīgu lēmumu pieņemšanu, bet, saņemot dāvanu, var rasties nepareizs priekšstats, ka amatpersona par pienākumu pildīšanu vēlas saņemt papildu atlīdzību.

- Arī tad, ja tiek dāvināts suvenīrs vai reprezentācijas priekšmets, ir jāizvērtē, vai tā pieņemšana neradīs ētiska rakstura pārpratumus vai sarežģījumus.
- Ja dāvana tiek saņemta pa pastu, par saņemto sūtījumu ir jāinformē vadība un dāvana jānosūta atpakaļ sūtītājam. Var pievienot paskaidrojošu piezīmi, piemēram, „Pateicamies par Jūsu vēlmi izrādīt savu labvēlīgo attieksmi pret mums, taču Jūsu nosūtīto ... nevaram pieņemt, jo šīs dāvanas pieņemšana būtu pretrunā ar likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteiktajiem ierobežojumiem valsts amatpersonām un var likt apšaubīt mūsu pieņemto lēmumu objektivitāti un neitralitāti”.

Eiropas Padomes rekomendācija ietver pantu ar ieteikumiem, kā rīkoties, kad tiek piedāvāts neatļauts labums. Ieteikumi attiecas gan uz neatļautu dāvanu piedāvājumiem, gan uz kukuļiem.

*Ja amatpersonai tiek piedāvāti neatļauti materiāli labumi, tad tai, **lai sevi aizsargātu**, ir jārīkojas šādi:*

- *jāatsakās no labumu pieņemšanas; nav vajadzības tos pieņemt, lai izmantotu kā pierādījumu;*

- ja nav zināms, jācenšas noskaidrot persona, kas izdarījusi piedāvājumu;
- jāizvairās no ilgstoša kontakta ar dāvinātāju, bet ir noderīgi noskaidrot labuma došanas iemeslu;
- ja no dāvanas nevar atteikties vai atdot to atpakaļ sūtītājam, tā ir jāsavaglabā, bet nevajadzētu ar to rīkoties;
- ja iespējams, jāpieaicina liecinieki, piemēram, tuvumā strādājošie kolēģi;
- pēc iespējas ātrāk jāsniedz rakstisks ziņojums par labuma došanas mēģinājumu, ja iespējams, oficiāla dienesta ziņojuma veidā;
- pēc iespējas ātrāk jāpaziņo augstākstāvošai amatpersonai vai kompetentai tiesībsardzības iestādei;
- jāturpina strādāt kā parasti, jo īpaši attiecībā uz jautājumu, saistībā ar kuru tika piedāvāts labums.¹⁷

¹⁷ Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija dalībvalstīm Nr. R (2000) 10 par amatpersonu rīcības kodeksiem, 19. pants.

ATBILDĪBA PAR DĀVANU PIEŅĒMŠANAS IEROBEŽOJUMU PĀRKĀPŠANU

• Administratīvā atbildība

Ja valsts amatpersona ir pieņēmusi dāvanu, neievērojot Likuma ierobežojumus, tai var piemērot administratīvo sodu, vienlaicīgi konfiscējot dāvanu. Atbildību par dāvanu pieņemšanas ierobežojumu pārkāpšanu paredz Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 166.³¹ pants.

166.³¹ pants. Dāvanu, ziedojumu un citāda veida mantiskās palīdzības pieņemšanas ierobežojumu pārkāpšana

Par dāvanu vai ziedojumu, vai citāda veida mantiskās palīdzības pieņemšanas kārtības pārkāpšanu – uzliek naudas sodu valsts amatpersonai no piecdesmit līdz divsimt piecdesmit latiem, konfiscējot administratīvā pārkāpuma priekšmetus vai bez konfiskācijas.

Minētajā pantā paredzēto administratīvo pārkāpumu lietas izskata Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, kas ir arī tiesīgs uzlikt administratīvo sodu par dāvanu pieņemšanas ierobežojumu pārkāpšanu. KNAB praksē ir bijuši vairāki gadījumi, kad valsts amatpersonas tika sauktas pie administratīvās atbildības par prettiesisku dāvanu pieņemšanu.

• Civiltiesiskā atbildība

Likums paredz, ka par tā normu pārkāpumiem valsts amatpersona var tikt saukta arī pie civiltiesiskās atbildības. Valsts amatpersonas prettiesiski iegūtie labumi, tai skaitā dāvanas, ir uzskatāmas par kaitējumu valstij. Ja valsts amatpersona labprātīgi neatlīdzina šos nodarītos zaudējumus, to atlīdzināšanu valsts pieprasa Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

Likuma par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā

30.pants. Valsts amatpersonu un citu personu atbildība

(2) Ienākumi un mantiskie labumi, kas gūti, pārkāpjot šajā likumā noteiktos ierobežojumus, vai proporcionāls to pieaugums ir piekritīgi valstij, presumējot, ka, pārkāpjot valsts noteiktos ierobežojumus un prettiesiski

gūstot ienākumus vai mantiskos labumus, valsts amatpersona ir nodarījusi tādu kaitējumu valsts pārvaldības kārtībai, kas ir novērtējams mantiskā izteiksmē un ir proporcionāls aizliegtā veidā gūtu ienākumu, mantisko labumu un īpašuma vai mantas pieauguma vērtībai.

- **Krimināltiesiskā atbildība**

Par smagākiem un apzinātiem dāvanu pieņemšanas ierobežojumu pārkāpumiem valsts amatpersonu var saukt pie kriminālatbildības. To paredz Krimināllikuma 325. pants „Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana”.

325.pants. Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana

(1) Par valsts amatpersonai likumā noteikto ierobežojumu pārkāpšanu, ja tā izdarīta atkārtoti vai ar to radīts būtisks kaitējums valsts vai sabiedrības interesēm vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām.

(2) Par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarījusi valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

JAUTĀJUMI PAŠPĀRBAUDEI

Piedāvātie pašpārbaudes jautājumi ļaus novērtēt, cik labi jūs pārzināt dāvanu pieņemšanas ierobežojumus valsts amatpersonām. Uz katru jautājumu sniedziet atbildi ar "jā" vai "nē".

		Jā	Nē
1.	Datortehnikas uzņēmums, kurš regulāri apkalpo jūsu nodaļu, piedāvā bez maksas uzstādīt jūsu mājas datoram programmatūru. Šī datorprogramma var noderēt gan jums, gan jūsu bērniem. Vai jūs kā nodaļas vadītājs drīkstat pieņemt šo piedāvājumu?	☐	☐
2.	Tūrismaaģentūra, ar kuru regulāri sadarbojas jūsu departaments, atsūta uz Ligo svētkiem dāvanu kartes pusdienām visiem darbiniekiem kādā kafejnīcā Ls 5 vērtībā katra. Vai jūs drīkstat izmantot šīs kartes?	☐	☐
3.	Jums kā skolas direktoram skolas jubilejā skolēnu vecāki pasniedz ziedus. Vai šie ziedi ir dāvana, kas obligāti ir jāreģistrē?	☐	☐
4.	Jūsu paziņa dzimšanas dienā pasniedz jums dāvanu, kuras vērtība nepārsniedz Ls 20. Pēc pusgada šī persona iesniedz pieteikumu pašvaldības organizētajā iepirkuma konkursā. Vai jūs drīkstat piedalīties iepirkuma komisijā, kura izskatīs paziņas pārstāvētā uzņēmuma iesniegto pieteikumu?	☐	☐
5.	Citas valsts iestādes apmeklējuma laikā jums pasniedz suvenīrus (krūzi, pildspalvu) ar šīs iestādes simboliku. Vai drīkstat pieņemt šos suvenīrus?	☐	☐
6.	Jūsu vecāki pasniedz jums dāvanu, kuras vērtība pārsniedz Ls 200. Vai drīkstat to pieņemt?	☐	☐
7.	Ārvalstu delegācija darba vizītes laikā uzdāvina jums kā institūcijas pārstāvim dekoratīvu stikla vāzi. Vai varat vāzi paturēt sev un aiznest uz mājām?	☐	☐
8.	Dzimšanas dienā iestādes – darba vietas, vārdā jums uzdāvina rokas pulksteni. Vai varat paturēt šo dāvanu sev?	☐	☐
9.	Vai valsts amatpersonai ir pieļaujams iestādes jubilejā pieņemt no kādas personas dāvanā naudu?	☐	☐
10.	Drīz jums ir jāpiegalās komisijā, kura izvērtē iesniegumus par pašvaldības ēkas iznomāšanu. Pirms komisijas sēdes viens no iesniedzējiem uzaicina jūs uz pusdienām restorānā un sola par tām samaksāt. Vai ir pieļaujami pieņemt šādu uzaicinājumu?	☐	☐

PAREIZĀS ATBILDES:

1. Nē, tāpēc ka šīs dāvanas saņemšana būtu notikusi saistībā ar amata pienākumu pildīšanu, kas nav atļauta Likuma 13.¹pantā.
2. Nē, tāpēc ka šīs dāvanas saņemšana būtu notikusi saistībā ar amata pienākumu pildīšanu, kas nav atļauta Likuma 13.¹pantā.
3. Nē, tāpēc ka ziedi Likuma izpratnē nav uzskatāmi par dāvanu.
4. Nē, jo pēc dāvanas saņemšanas ārpus amata pienākumu pildīšanas valsts amatpersona nav tiesīga attiecībā uz dāvanas devēju divu gadu laikā pēc dāvanas saņemšanas veikt ar amata pienākumu pildīšanu saistītas darbības.
5. Jā, tāpēc ka suvenīri Likuma izpratnē netiek uzskatīti par dāvanu.
6. Jā, tāpēc ka Likums neierobežo dāvanu vērtību, kuru atļauts pieņemt no radniekiem.
7. Nē, tāpēc ka ārvalstu delegācijas pasniegtā dāvana ir iestādes īpašums.
8. Jā, jo Likuma 13.¹panta trešajā daļā norādīts, ka dāvana, kuru valsts amatpersonai pasniedz valsts vai pašvaldības institūcija, kurā attiecīgā persona strādā, nav institūcijas īpašums.
9. Nē, jo Likuma 13.¹panta pirmajā daļā paredzētajos gadījumos dāvanas pieņemšanas naudas veidā ir neloģiska (tāpēc, ka Likuma 13.³ pants paredz iespēju minētās dāvanas izpirkt), proti, likums loģiski izslēdz no iespējamo dāvanu saraksta naudas dāvināšanu.
10. Nē, jo, aizejot uz restorānu pusdienās, par kurām samaksātu labvēlīga lēmuma iegūšanā ieinteresēta persona, jūs pieņemtu dāvanu ārpus amata pienākumu pildīšanas, un līdz ar to turpmāk nebūsiat tiesīgs/-a piedalīties komisijā, kurā izvērtē šīs personas iesniegumu. Turklāt, šādai informācijai kļūstot publiski zināmai, var rasties aizdomas par jūsu iespējamo neobjektivitāti šīs personas iesnieguma izskatīšanā.

© Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, 2007
© Mākslinieciskais noformējums: SIA "Dardedze hologrāfija"

Alberta iela 13, Rīga, LV-1010
www.knab.gov.lv

Kādos gadījumos valsts amatpersona var pieņemt dāvanu un kādos gadījumos – tas ir aizliegts? Ko darīt, ja jums darba laikā piedāvā ziedus vai dāvanu karti? Kādi ir jūsu pienākumi šādās situācijās? Kā atšķirt dāvanu no kukuļa?

Šis informatīvais materiāls palīdzēs rast atbildes uz šiem un citiem jautājumiem. Bukleta mērķis – sniegt informāciju Latvijas valsts amatpersonām par dāvanu pieņemšanas ierobežojumiem un dot padomus, kā rīkoties, kad tiek piedāvāta dāvana, pildot amata pienākumus.

Bukletā ir izskaidroti likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” panti, kas nosaka dāvanu pieņemšanas ierobežojumus un izklāstītas publiskās pārvaldes ētikas prasības.

KORUPCIJAS NOVĒRŠANAS UN APKAROŠANAS BIROJS

Alberta iela 13,
LV-1010, Rīga, Latvija
Tālr.: (+ 371) 67356161
Fakss: (+ 371) 67331150
E-pasts: knab@knab.gov.lv
mājaslapa: www.knab.gov.lv

